Matjaž Zupančič: *Shocking shopping*. Režija Matjaž Zupančič. SLG Celje, po ogledu v PG Kranj 17. decembra 2012.

Shocking shopping je eno uspešnejših Zupančičevih besedil, ne le zato, ker je eno tistih njegovih, ki se ponašajo z Grumovo nagrado za najboljše dramsko besedilo v letu. Gre za posrečeno izbiro dogajalnega kraja, to je sploh stalnica in posebnost njegovega opusa, že od zgodnjih iger gre za skrivnostne in mejne prostore, če bi šlo za filmski žanr, bi lahko rekli srhljive in zaklete, iz katerih eni ne morejo ven, drugi pa ne noter; eni so ujetniki, večinoma neprostovoljni, drugi pa gleduhi in zalezovalci, ki se hočejo polastiti tistega najglobljega in najskrivnostnejšega, najbolj intimnega. Podobno, kot je bil *Hodnik* igra o igranju pred nevidnim očesom Velikega brata, ki smo mu izpostavljeni vsi, ne le najbolj zagreti ekshibicionisti, ki se za warholovskih pet minut slave, če sploh, nastavljajo kameram, blatijo in prelivajo znoj, kri, spermo in solze; podobno, kot je bil *Razred* kar naenkrat prostor (pre)vzgoje kadrov in hkrati znak odsotnega razreda v smislu socialne ozaveščenosti, razred, ki zdaj ni več proletariat, temveč jebeni delavci z obljubo vzpona na hierarhični lestvici v firmi, za katero se prostovoljno predajajo torturi in poniževanju; podobno je zdaj vse postavljeno v SSC, Shocking Shopping Center, ki ni samo trgovina, ni samo prodajalna, temveč sistem, ki nudi vse mogoče, od zdravstvenih uslug do potovanj, od hrane do bele tehnike, celo nekakšno obljubo familiarnosti, saj je tudi sam njegov ustroj familiaren; ponuja nič manj kot celoten *lajfstajl*, instant identiteto, brezskrbnost, izpolnitev vseh potrošniških mokrih sanj.

V takšen center, pardon, sistem, zaide gospod Kotnik, ki ga prestrežejo in ga nagradijo. Pride po kruh in pol piščanca, potem ga mobilizirajo, proti njegovi oslabeli in potrošniško neozaveščeni volji. Pravzaprav včlanijo, da bi bil lahko deležen popustov in ugodnosti, ker šele s članstvom in pripadnostjo lahko izkoristi vse, kar so mu v SSC pripravljeni nuditi. Vendar se zadeva zaplete, podivjani varnostnik kleptomana malo preveč obdela, namreč do konca in počez, kar zahteva posredovanje podpredsednika, ki je duhovno močno razvit in zato varnostnika žali, vse dokler mu ta ne zlomi prsta, roke in na koncu še vratu. Situacija zahteva posredovanje z najvišjega položaja. Predsednik, ko se pojavi, je ves pocukran in blaziran, zato to niso več grobi prijemi in direktne grožnje, čeprav je učinek njegove prefinjenosti pravzaprav enak: potrošnik je sicer car, ampak revolucija je tokrat vodena od zgoraj, s strani elite.

Zupančič horor v svoji igri tridelno stopnjuje: Na prvi stopnji sta to etažna administratorka, ki Kotnika včlani v SSC, pa živčni varnostnik,

njen zaročenec, zadeva poteka na ravni reklame in leporečja ali pa grobe in neustavljive sile, ki ji vlada omračeni um. Naslednja stopnja je že bolj pravno razvita in manj fizična, gre že za sprevračanje juridičnega reda, kamor sodijo tudi grožnje in poskusi, da bi Kotniku naprtili uboj kleptomana, pač po logiki, da je nekdo, ki ukrade nakupovalni voziček, sposoben še česa več, in v nejasni situaciji se lahko zadeve hitro obrnejo proti nedolžnim, proti pričevalcem. Na koncu predsednik, bakteriofob in čudna, izkoreninjena pojava, eden tistih, za katere lahko zatrdimo, da niso izgubili stika z realnostjo, ker ga v resnici nikoli niso imeli.

Ob tem stopnjevanju je navdušujoče tudi besedno mesovje, ki ga poganja bitka znotraj in zunaj; na eni strani za Kotnikovo dušo, ki naj bi jo ta zamenjal za pripadnost sistemu, pa tudi praske in antagonizmi med samimi zaposlenimi, to je rigiden sistem z jasno hierarhijo, z jasno eshatologijo in ideologijo – SSC čez vse! – in driblarijami za skoraj karizmatično mesto, za prestol na samem vrhu. Z dvigom nad nakupovalno etažo in vzponom proti vrhu se hkrati stopnjuje tudi stopnja norosti. Če varnostnika še lahko razumemo, njegov pravičniški gnev nad tistimi, ki jih zaloti, pa jih prekleti pravniki (!) osvobodijo obtožb, če razumemo njegovo neukročeno jezo nad vsemi, njegovo nebrzdano agresijo, ki si je v varnostni službi našla najboljši način legitimizacije, če je kaplarsko-povzpetniški podpredsednik pravi biciklist, pritiska navzgor in samo zase benti čez predsednika, ne da bi preveč skrival ambicije po njegovem mestu, je predsednik že čisto čuden, neulovljiv, to je človek, ki bi šel recimo s kompresorjem med gradbene fizikalce ali pakirat nogavice za nekaj strank, za nekaj glasov, za nekaj članov SSC, nekakšna prazna lupina, v katero lahko – ker je že prepoznan kot del sistema in se nihče ne sprašuje več, zakaj že je potreben – nasujemo kakršno koli vsebino. Nevaren pravzaprav samo zaradi lastnega prepričanja, da lahko kogar koli povezuje, da je karizmatični občutljivec, ki stvari opravlja bolje kot drugi, nevaren, kadar se v lastni užaljenosti zaradi zavrnitve obrne na silake in neuravnovešence, da zanj opravijo umazani del posla.

Matjaž Zupančič svojo igro tudi režira. Z inovativnim scenografskim premikom, ki je delo Sanje Jurca Avci: vse je postavljeno pred prozorno kadilsko kabino, ta je tokrat morišče bolj kot zapik, njene prozorne stene so tisto, v kar butajo glave obdelovanih, z izdatno pomočjo z verige snetega varnostnika. Kot se za takšen sistem spodobi, je vse zelo *hajtek*, zadnja stena je z različnimi barvami osvetljen horizont, kot bi šlo za živ organizem, namesto stisnjenega kotička v pisarni, kamor naj bi se zatekel Kotnik, je zdaj voziček, na katerega mora splezati, da opazujemo stopnjevanje njegove groze, medtem ko vse sliši, a ničesar ne vidi. Kostumografija

poudarja navadnost medicinskega tehnika Kotnika, očitno gre za človeka, ki se še ni navlekel na potrošnjo, njegova malo pomečkana obleka je v odločnem kontrastu z visokozdizajnirano uniformo uslužbenke in polvojaškimi oblačili varnostnika in podpredsednika; predsednik je sploh pojava, z lučkami osvetljen dežniček mu daje nadrealno dostojanstvo, to je napol igrača in napol objekt imidža, okrasek, z njim v pravilni in temu primerni prisilni drži baranta s Kotnikom; mesto podpredsednika in priča(nje) na poroki njegovega brata za molk in pozabo; Vojko Belšak ga odigra kot začudenega in infantilnega in tudi v govoru artificielnega čudaka, seveda elegantnega, kot nekoga, ki ima lasten in nepremakljiv prag tolerance – od tam naprej, kar je očitno v družini, pa se stvari lahko odsukajo v (ne)znano. Tarek Rashid je varnostnik, predsednikov podivjani brat; morda celo bolj prepričljiv takrat, kadar samo nakazuje živčnost ali kadar se mu žalitve in ponižanja zarišejo na obrazu kot v krvavih akcijah, soočanja njegovih obravnavancev s stekleno steno kadilske kabine so namreč krvava rabota. Andrej Murenc je podpredsednik, oster, pronicljiv um, brez skrupulov, njegov cilj je zvijačno prepričevanje, njegova šibkost pa dejstvo, da se slabič v njem, ki ga sili v žaljenje vseh drugih, odeva v retoriko in prepričanje o lastni duhovni superiornosti. Murenc mu da nekaj odličnosti, že z zamaknjeno samozaverovano hojo in napol stiliziranimi figurami, s katerimi samo poudarja, da igra, da podpredsednik preigrava situacije, da mu stvari ne pridejo do živega. Barbara Medveščček je stroga uslužbenka SSC; že s kostumsko poudarjeno ostrino, z uniformnostjo, še bolj z različnimi formularji in formulacijami uspešno namede Kotnika, njena vloga zahteva hitro menjavo registrov, od jeze do prilizovanja, ona je tisti janusov obraz vsake delujoče institucije, kot je Damjan M. Trbovc v vlogi bogatega kleptomana pravzaprav permanenten izziv za njeno odprtost in tolerantnost. Renato Jenček je slehernik; kot kupec in žrtev sistema, ki človeku ne omogoča niti kruha in pol piščanca, da ne bi fasal kake nalepke zvestobe, točke ali popusta, da ne bi zraven zbiral še za nože ali posode; ves čas je nekako trpen, zgrožen nad neusmiljenostjo korporativnega sveta, to ni kakšen junaški tip, niti ni dovolj brihten, da bi sklepal kompromise. Tudi pustijo mu ne; ves čas je defenziven, sistem je zanj preveč zapleten, zato tudi postane njegova žrtev, in zadnji stavki, v katerih uprizoritev izzveni, da je njegova krivda ravno pasivnost, samozadostnost, nezainteresiranost za širše družbene pojave, pač v stilu, če ne bomo drezali, nas bodo pustili na miru, so skoraj tragični. Zaradi hamartije, zaradi ignorance uveljavljenih pravil igre in zaradi pristajanja nanje, dokler je še imel možnost kaj spremeniti, postane žrtev; kar naenkrat se znajde v lužah krvi in njegovi argumenti niso nič, če zraven ni

lojalnosti sistemu in življenja v iluziji: pretvarjati bi se moral, da tudi slišal ni ničesar, če si je že zatiskal oči pred stvarmi, ki jih ni želel videti. V tem zaključku je Zupančičeva igra, tudi sicer je ena njegovih bolje napisanih in bolj posrečeno uprizorjenih v zadnjem času, prav pretresljiva.

Popravek

V 10. številki lanske Sodobnosti smo pod prispevkom Janka Ferka *Sodniki(i) v Kafkovem Procesu* zapisali, da ga je prevedla Alenka Morel. V resnici ga je avtor napisal v slovenščini. Za napako se opravičujemo.